

Posvátní giganti amerických prérií

Ještě v polovině 19. století se po severoamerických prériích proháněly desítky milionů bizonů. Bezhlavé vybíjení tyto obří savce během pár desítek let téměř vymazalo, ale jejich příběh má zatím šťastný konec

TEXT: VLADIMÍR SOCHA

NA POUHÝCH 500 KUSŮ

se počty bizonů snížily
po roce 1889

50–70 MILIONŮ

bizonů žilo na západě Severní Ameriky
v polovině 19. století

CCA 350 000 BIZONŮ

dnes žije v amerických rezervacích
a přírodních parcích

Když se řekne Divoký západ, vybaví se většině lidí scény z westernů, indiáni na koních a kovbojové s kolty proklatě nízko u pasu. Mnoho lidí si ale představí i jiný obrázek skutečné „westernové“ krajiny – plně plné tisícíhlavých stád mohutných osrstěných kopytníků zvaných bizoni. Nádherných majestátních tvorů, které barbarství bílých osadníků přivedlo za pouhých několik desetiletí téměř k úplnému vyhynutí. Dnešní populace tohoto stádního živočicha jsou již pouhým stínem někdejších přírodních stád, jejichž počet dosahoval před příchodem bílého lovce asi 50–70 milionů kusů.

JAK SE Z MNOHA STALO MÁLO

Americké Velké pláně byly ještě na počátku 2. poloviny 19. století

doslova posety ohromnými stády bizonů. Préríjní bizon se vyskytoval na velmi širokém pásu území od kanadské Alaberty na severu až po Mexiko na jihu, jeho areál pak zasahoval i daleko na východ až téměř k řece Mississippi.

Pro indiánské kmeny představoval bizon téměř posvátné zvíře a z uloveného kusu dokázali domorodí lovci zužitkovat téměř vše. Maso, srst, kůži, rohy a kosti, ale třeba také šourek, mozek nebo trus. Zatímco šourek byl vhodným chřestidlem, mozek byl využit při vydělávání kůže a trus jako palivo nebo obřadní kuřidlo. Oháňka sloužila ke stejnému účelu jako živému zvířecímu majiteli, totiž k odhánění obtížného hmyzu. Bizon se pro svůj význam stal mytologickým a obřadním zvířetem indiánů. Obzvláště vážně brali indiánští lovci hon na vzácné albíny – bílé bizony.

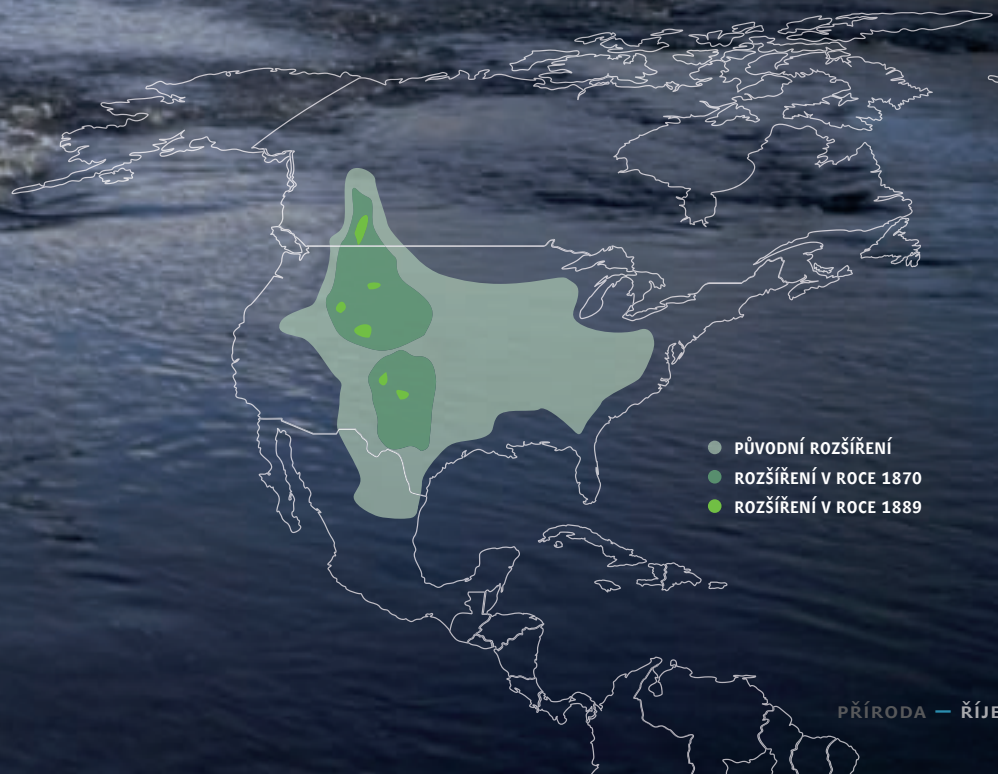
Smutným faktem je, že jedním z důvodů zcela přemrštěného lovu

bizonů bílými osadníky byla snaha odebrat indiánům jejich hlavní zdroj obživy. Kongres Spojených států v roce 1871 tento stupidní masakr dokonce posvětil zákonem. Každý rok pak bylo postřeleno na 250 tisíc těchto nádherných zvířat, z nichž však lovci využili obvykle jen kosti a rohy. V roce 1889 bylo vinou aktivity krvelačných střelců naživu jen kolem 500 bizonů.

OBŘI AMERIKY I EVROPY

Bizon je název, který je ze zoologického hlediska platný pro šest druhů velkých sudokopytníků z podčeledi Bovinae. Dnes už ale existují jen dva druhy z těchto šesti: americké poddruhy *Bison bison bison* (préríjní bizon) a *Bison bison athabascae* (lesní bizon). Druhým dosud žijícím druhem je evropský bizon neboli zubr (*Bison bonasus*), vyskytující se

✓ Zimní Yellowstone a osamělý bizon na cestě k napájecku

ZUBR NENÍ BIZON

Ačkoliv nám americký prérijní bizon a evropský zubr mohou připadat velmi podobní, existují mezi nimi značné anatomické i etologické rozdíly. Americký bizon má o jedno žebro více než zubr (patnáct ku čtrnácti), naopak zubr má navíc jeden bederní obratel. Dospělí prérijní bizoni mají kratší nohy a nevýkazuje takový rozptýl ve velikosti a tělesné stavbě v rámci druhu. Významné rozdíly jsou také ve stavbě krku, přední části lebky a osrstění obou druhů. Tyto rozdíly se významně projevují také ve způsobu spásání potravy a ekologických adaptacích obecně. Americký bizon je na většině těla více osrstěný než zubr, a to pouze s výjimkou ocasu. Dá se také snadněji zkrotit a lépe jej lze nakřížit s turem domácím.

↑ Pasoucí se zubr, Bělověžský prales, Polsko

v Evropě a na Kavkaze. Všichni tito zástupci obvykle tvoří vlastní rod *Bison*, někdy jsou však řazeni také do rodu *tur* (*Bovis*), jelikož se s turem domácím mohou úspěšně křížit. Předchůdci amerických bizonů se na severoamerický kontinent dostali přes Beringův průliv z východní Asie. Předkem prérijního bizona byl nejspíš mohutný bizon širokočelý (*Bison latifrons*), který vyhybnul před mnoha tisíci lety.

víc než tunu vážící bizon dokáže běžet rychlostí 50 km/h

Americký bizon a evropský zubr jsou v současnosti také největšími suchozemskými savci obou kontinentů. Největší samci mohou dorůstat délky kolem 3,5 metru, výšky v plecích ke dvěma metrům a jejich hmotnost může dosáhnout až 1 500 kilogramů. Samice jsou obvykle výrazně menší, jejich hmotnost dosahuje jen poloviční hodnoty samců.

OBRAT K LEPŠÍMU

Oba severoamerické druhy byly na konci 19. století během několika de-

sítek let téměř vyhubeny a jen díky včasným ochranným opatřením ve 20. století se podařilo odvrátit jejich úplné vymizení. V roce 1905 byla doslova za pět minut dvanáct založena společnost na záchranu bizona, která začala zřizovat přírodní rezervace v Montaně, Manitobě, Oklahomě, Nebrasce a Jižní Dakotě. Jen díky této snaze se podařilo bizony uchovat a v současné době jejich počty vzrostly asi na tři sta tisíc kusů. Dnes

již tedy není prérijní bizon veden jako ohrožený druh. Naproti tomu lesní bizon, obývající lesnaté horské oblasti na západě, je stále považován za ohrožený na území Kanady.

Bizoni dnes žijí především na území chráněných přírodních oblastí, indiánských rezervací nebo na soukromé půdě bohatších rančérů. Velká populace pak žije především ve známém národním parku Yellowstone na severozápadě Spojených států, kde mohou návštěvníci dodnes obdivovat velkolepou krásu těchto statných kopytníků.

TÉMĚŘ SLEPÍ SLÍDIČI

Bizoni jsou kočovnými spásacími travinami a obvykle se pohybovali v početných stádech až o desítkách tisíc kusů. Jediné stádo tak mohlo pokrýt plochu o rozloze až 80 km². Stáda bizonů obvykle putovala v sezónních cyklech, přičemž v zimě se stahovali na jihovýchod a na jaře se vraceli do severních a západních pastvin. Výjimkou v tomto společenském uspořádání jsou pouze nedominantní samci, kteří se po větší část roku potulují sami nebo v malých skupinách.

Bizoni se žíví travinami a příležitostně také nízko rostoucími keříky. Oblíbenou potravou je pro ně zejména tzv. bizoní tráva (*Buchloë dactyloides*). Lesní bizoni se žíví také dostupnými bobulemi, žaludy a různými výhonky dřevin. V zimě prohnují obrovští kopytníci sníh a pátrají po trávě a výhoncích. Když nejsou úspěšní, musí vzít zavděk drobnými výhonky keříků a bylin. Ke spásání používají svých 32 zubů, z nichž je 24 stoliček a 8 řezáků.

K vyhledávání potravy jim slouží jejich výborný čich – trávu ucítí i pod třicetimetrovou pokrývkou sněhu. Na druhou stranu však mají velmi slabý zrak a vnímají v podstatě jen pohybující se objekty.

✓ Stádo bizonů v americkém národním parku Yellowstone

NEPŘÁTELÉ RYCHLÉHO KOLOSU

Bizoni se rodí bez svého charakteristického hrbu a rohů na hlavě. Ty jim rostou až v dospělosti, které se dožívají zhruba po dvou až třech letech věku, samci však pokračují v růstu až do věku sedmi let. Rohy jsou mohutné a šířka mezi nimi může v dospělosti přesáhnout 50 cm. Výběžky krčních a hrudních obratlů se spolu se svalovinou podílejí na stavbě charakteristického hrbu.

Oblíbenou činností chlupatých obrů je také válení se v mělkých bahništích. V suchých i mokřých prohlubních se bizoni vyvalují a obalují se prachem nebo bahnem. Toto chování může souviset s ustavením hierarchie či soudržnosti skupiny, hravým chováním, procesem odstraňování parazitů ze srsti nebo termoregulací.

V období páření, které probíhá od května do září, jsou samci značně soupeřiví a jejich tvrdé souboje mohou končit vážným zraněním nebo i smrtí jednoho ze soupeřů. Po spáření se velká stáda bizonů rozdělují a vytváří menší skupiny. Jedno tele se samicím rodí po devíti měsících březosti. Po dobu jednoho roku je pak samice kojí, mláďata jsou však odstavena až po dosažení

dospělosti ve věku tří až pěti let. Dožívají se obvykle věku kolem dvaceti let. S výjimkou člověka nemá bizon mnoho přirozených nepřátel, a to zejména díky své impozantní velikosti a síle. Vlastně jej mohou ohrozit jen tři predátoři, a to vlk, puma a medvěd. Pouze smečka vlků přitom dokáže prokazatelně ulovit dospělého bizona. Medvěd hnědý zase občas uloví bizoní tele a v někte-

rých případech odhání od úlovků vlky. Obranou bizonů je přitom nejen jejich velikost a rohy, ale také rychlost. Toto zvíře se totiž může pohybovat až rychlostí kolem 50 km/h (jen o čtvrtinu méně než u závodního koně). Vysokou rychlostí se navíc dokáže pohybovat po delší dobu, což by u tak mohutného zvířete předpokládal jen málokdo. ◀

↑ Bílý bizon je mnoha indiánskými kmeny stále považován za posvátného

↓ Masivní hlavy a přední polovina těla bizonů stejně jako jejich rohy slouží nejen k obraně, ale také při bojích o postavení ve stádu

